

“6023”TE TTB’YE RAĞMEN YAPILAN DÜZENLEMELERLE HEDEFLENEN NE?

Eriş BİLALOĞLU*

Öz: Türk Tabipleri Birliği (TTB) 6023 sayılı Yasa’yla 1953’te kurulmuştur. 1980’le başlayıp bugüne ulaşan süreçte iktidar(lar)ın TTB’ye yönelik “girişimleri” ayrı bir değerlendirmeyi hak eder. Bu kapsamda Adalet ve Kalkınma Parti’li (AKP) altı milletvekilinin imzasıyla 30 Ekim 2018 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan Kanun Teklifi ile TTB Yasası’nın 5. Maddesi’nde yapılan değişiklik son örnek olmuştur ve bu müdahalelerin bütünlüklü amacının tartışılmasını yeniden gündeme taşımıştır. Bu yazı 1929’da kurulmuş olan Etilba Odaları’na da değinip 1953’te Yasa’nın çıkış ortamını, değişikliğe uğradığı 1980 ve devamı dönemlerin özelliklerini aktararak TTB kurumsal iradesine rağmen/talebi olmaksızın yasında yapılan değişikliklerinin muhtemel hedefini ya da deyim yerindeyse stratejisini gündemine alıyor. Böylece müktedirin TTB’yle ve TTB’de yapmaya çalıştığını bütünlüklü olarak anlamaya/anlamlandırmaya, hedefleneni tanımlamaya çalışacağız.

Anahtar sözcükler: Türk Tabipleri Birliği, 6023, TTB tarihi, iktidar

What is the aim of Arrangements in the Law No. 6023 Against the TMA?

Abstract: The Turkish Medical Association (TMA) was founded in 1953 upon the Law No. 6023. The “initiatives” by government(s) targeting the TMA starting from 1980 and reaching our day deserve a separate assessment. The last example in this context was the amendment made in Article 5 of the TMA Law with the draft bill presented to the Turkish Grand National Assembly (TBMM) on 30 October 2018 as undersigned by six deputies from the Party for Justice and Development which made it necessary to discuss the ultimate aim of such initiatives and interventions. The present article addresses the possible aim or to put it differently the strategy behind legislative amendments given effect in spite of TMA’s institutional will/without its request by going back to medical chambers of 1929 first, the environment when the organic law was adopted in 1953 and major characteristics of the period following 1980. With this approach, the article seeks explore in its full dimensions what the political power is trying to do with and in the TMA.

Keywords: Turkish Medical Association, 6023, TMA history, political power

Giriş

1929’da Etilba Odaları ile başlarsak 90 yılı dolduran, Türk Tabipleri Birliği olarak ise 1953’ten günümüze 66 yıldır süren bir tüzel kişilik ömrü.

1953 sonrası öykünün özellikle 1980’le başlayıp bugüne ulaşan döneminde iktidarın TTB’ye yönelik “hamleleri” özel bir değerlendirmeyi hak ediyor. Son olarak AKP’li 6 milletvekilinin imzasıyla 30 Ekim 2018 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan “Sağlıkla İlgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” ile TTB Yasası’nın 5. Maddesi’nde bir değişiklik yapıldı, 5. Madde’nin birinci, ikinci ve üçüncü fıkrası ile ek 1. Maddesi yürürlükten kaldırıldı.

Bu yazı TTB kurumsal iradesine rağmen/talebi olmaksızın yasında yapılan değişikliklerinin muhtemel hedefini ya da deyim yerindeyse stratejisini gündemine alıyor.

Bu amaçla izlenebilecek yollardan biri yapılan yasal düzenlemeleri tek tek ele almak, hukuki değerlendirmeleri aktarmak ve bu bilgiler üzerinden çıkarımda bulunmak olabilir. Kuşkusuz kronolojik, bilgi yoğun ve sistematik bir yaklaşım olur. Bu kapsamda yapılacak okumalar için TTB’nin ilgili dönem denk düşen çalışma raporlarında hukukçularca kaleme alınmış çok yetkin metinlere, yanı sıra dönemin Merkez Konseyi’nce yapılmış basın açıklamaları, yorumlara ulaşmak mümkün.

Bu değerlendirme yazısında ise yöntem olarak Yasa’nın ve/veya Yasa değişikliğinin yapıldığı dönemin özellikleri, süreçte rol alan iktidarların yüklenikleri işlev görünür kılınmaya çalışılıyor. Bu yaklaşımla 1929’da başlayan ve 25 yıl süren Etilba Odaları deneyimi hatırlatılıyor. Ardından 1953’te Yasa’nın çıkış ortamı, değişikliğe uğradığı 1980 ve devamı dönemlerin özellikleri aktarılarak müktedirin TTB’yle

*Tıp Doktoru (ORCID No: 0000-0001-8783-5534)

Geliş Tarihi / Received : 01.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 10.02.2019

ve TTB'de yapmaya çalıştığını bütünlüklü olarak anlamaya/anlamlandırmaya, hedeflenen tanımlanmaya çalışacağız.

1929 Etibba Odaları'yla başlayan...

Giriş'te "1929'da Etibba Odaları olarak başlarsak 90 yılı dolduran, Türk Tabipleri Birliği olarak ise 1953'ten günümüze 66 yıldır süren bir tüzel kişilik ömrü" demiştik. Bu ömrün geçtiği yılların belirli siyasal uğrakları 1930'ların devletçiliği/tek parti dönemi, 1945 sonrası dünya, Türkiye'de 1946 ile çok partili hayata geçiş, 1950'ler, 27 Mayıs 1960 ve 1961 Anayasası, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 ve 1982 Anayasası, 2002 ile başlayan AKP'li yıllar, 2007, 2010 ve 2017 Anayasa değişiklikleri, nihayetinde 24 Haziran 2018 genel seçimleri.

Kısa da olsa 1953 öncesini anımsamakta sonrası için yarar var:

"Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair 11 Nisan 1928 tarih ve 1219 sayılı kanuna müteferri Etibba Odaları Nizamnamesinin Madde Muakkatesi ahkâmına tevfiân" kurulan Etibba Odaları 1219 sayılı Kanun'da 14-28 arasında yer alan 15 madde ve 27 Mart 1929'da çıkartılan Etibba Odaları Nizamnamesi ile yaklaşık 25 yıl yürütülüyor.

1953'de TTB'nin ilk Merkez Konseyi'nde yer alan Dr. Sırrı Alıçlı'nın Etibba Odalarıyla ilgili değerlendirmesinden şu bölümü paylaşabiliriz: "...daha ziyade devletin resmi olmasa bile hareketlerinde ve çalışmalarında hekimi devlete bağlama gayesi güttüğünden meslektaşları tarafından iyi karşılanmamış bulunan eski Etibba Odaları Nizamnamesi ile istenen ve beklenen iş ve hizmetlerin görülemeyeceği tabii idi" (Sayek, 1998).

Yukarıdaki aktarımı aşağıdaki iki ayrı alıntı ile birlikte de değerlendirebiliriz: "Türkiye'deki demokrasi tarihi bakımından meslek kuruluşlarının hukuki ve siyasî durumu fevkalâde ehemmiyetlidir. Türkiye dünyada otoriter ve totaliter zihniyetlerin ve rejimlerin hâkim olduğu Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasında teşekkül etmiştir. Bu bağlamda Türkiye siyasî hayatı ve kültürü bilhassa otoriter ve anti-demokratik korporatizmin tesiri altında gelişmiştir...Tek parti yönetiminin kurulduğu ve tek parti ideolojisinin olduğu 1931 yılında, İttihat ve Terakki Fırkası'nın korporatist geleneğinden ve dünyadaki korporatist rüzgârdan etkilenen CHP ideolojisi, parlamenter demokratik sisteme karşı gelişmiştir. Ancak tek parti dönemi CHP'nin korporatizmi,

sendika ve derneklerin bağımsızlığına izin vermemen, devlet-parti bütünleşmesinin yaşandığı ve parti ideolojisinin resmî ideoloji hâline geldiği vasatta şekillenmiştir." (Yılmaz, 2011). Bu yorumun "ezberi" yerine 1. paylaşım savaşıdan çıkmış bir dünyada bir imparatorluk bakiyesinden kurulmaya çalışılan "yeni"nin, erken cumhuriyet döneminin "hâlleri" kaydıyla yapılanlara bir anlam da yüklenebilir: "Erken dönem cumhuriyet politikaları, CHP'nin ürünü olmayıp, aksine bizzat CHP'nin kendisi erken cumhuriyet politikalarının ürünüdür... Sözüün özü CHP, erken dönem cumhuriyet politikalarının (fiiliyatının) faili değil mef'ûlüdür. Otoriter olan rejimdir... 1923'ün liberal ekonomi anlayışından otuzların devletçi ekonomik uygulamalarına geçişteki pragmatizm [CHP'ye değil] rejimin kendisine aittir." (Kayanar, 2016).

Öyle ya da böyle sonuçta dünya ölçeğinde yaşanan iki büyük savaşı takiben 1945'lerle Türkiye yeni bir dünyada yerini bulmaya ve/veya yer kapmaya çalışıyordu. TTB'nin 1953'te kuruluş gerekçesini -çok kısa da olsa- 1945'ler sonrası dünya ve Türkiye'nin "hâliyle" okumak ve anlamlandırmak açıklayıcı olur.

1953'e gelirken...

1929'da yaklaşık 14 milyon nüfus, 1000'in biraz üzerinde hekim ve Osmanlı'dan devrolan İstanbul Üniversitesi dışında Tıp Fakültesi bulunmuyordu.

2. paylaşım savaşı bitmiştir. 1917'de kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kuruluşun bütün sıkıntılarıyla geçen 20 yılın ardına faşizmin saldırılarına karşı koyup sosyalizmi bir sistem olarak var etmiştir. Artık kapitalist emperyalist sistem için büyük bir tehdit, işçi ve emekçi sınıflar için büyük bir "akıl çelici" somutlanmıştır. Soğuk savaş dünyayı iki kampa bölmüştür. 1944'te kabul edilen Bretton-Woods Antlaşması'nın gereği olarak kurulan Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi kuruluşlar faaliyetlerine hız kazandırmakta, kapitalizmi küresel ölçekte koordine etme, yönlendirme görevlerini icra etmektedirler. ABD kampına dâhil ülkelerin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) etrafında bir araya geldikleri yıllardır. (...) 1944 yılı Ekim'inde Stalin, Montrö Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesini talep ettiğinde, Türkiye'nin... ABD ve İngiltere'nin desteklerini devşirmeye çalışmak dışında çok da fazla seçeneğinin bulunmadığı düşünülecek ve Türkiye savaş sonrasında yeniden kurulmaya başlayan bu (yeni) dünyada yerini almaya yönelecektir. Türkiye, kapitalizmi küresel ölçekte siyasi, askeri ve

iktisadi açıdan düzenleyen tüm kurumlara, sırasıyla 1947'de DB, aynı yıl IMF ve 1952'de NATO'ya üye olur. Aynı dönem iç politika açısından çok partili siyasal yaşama -2. Meşrutiyet'ten sonra tekrar- geçilen yıllar olacaktır. 1946 yılında 14 siyasi parti kurulmasına karşın 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti en gözde olanıdır. Partinin adı da dönemin konjonktürüne uygun, Amerikan yaşam tarzının tüm dünyada popülerleştiği bir dönemde, ABD siyasetindeki *cumhuriyetçiler-demokratlar* esprisini Türkiye'ye taşıyacak şekilde *Demokrat* (Parti) olarak seçilir. Tıpkı ABD'deki gibi Demokrat Parti Türkiye'deki cumhuriyetçilerin (CHP) iki parmak solunda tanımlar kendini. Gerçi bu vurgu, (Amerikan tarzı) sol vurgu sonra unutulacak, parti tarihe *sol'culuğu* ile geçmeyecek, kendisinden sonra kurulan *sağ'ların*, büyük kısmının "anası" olarak yerini alacaktır. Bu durum CHP'de de değişimi zorlayacaktır:

"... 22 Haziran 1953 tarihinde toplanan (CHP) Onuncu Kurultay'da iki meclisli yasama, Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, seçim güvenliği, yargıç

bağımsızlığı, **sendika ve meslek örgütleri kurma özgürlüğü**, işçilere grev hakkı gibi görüşler programa girdi. Aslında bu görüşlerin nüvelerini Dokuzuncu Kurultay'da (26 Kasım 1951) parti örgütü tarafından teşkil edilen *Ana Davâlar ve Memleket Meseleleri Komisyonu* raporunda da görmek mümkündür." (Kaynar, 2016).

1929'da merkezi bir yapı olan birlik şeklinde (Etilba Odaları Birliği gibi) değil belirlenmiş mıntıklalarda ayrı ayrı (9 adet) vücut bulan etilba odaları 1950'lerde "milli tıp hayatında kendisinden beklenen vazifeyi karşılayacak mahiyette olmadığı" saptamasıyla incelemeye alınıyor ve

"zamanın icap ve ihtiyaçları..."

medeni dünyanın birçok ileri memleketleri... kendi bünyemize uygun (*luk*) " esas alınarak yeni bir tasarı hazırlanıyordu.

Tasarı 23 Ocak 1953 tarihinde yasalaşarak 31 Ocak 1953'te Resmi Gazete'de yayımlandı.

Tabip Odaları Birliği kanunu tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet komisyonları raporları (1/122)

T. C.
Başbakanlık
Muamelât Genel Müdürlüğü
Tetkik Müdürlüğü
Sayı : 71 - 1568

20 . II . 1950

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Tabip Odaları Birliği hakkında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 18 . II . 1950 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan Kanun tasarısının gerekçesiyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başbakan
Ş. Günaltay

GEREKÇE

1219 sayılı (Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun) un 14 ncu maddesi hükmüne uyularak kurulan ve bu hüküm mucibince hazırlanan tüzüğe göre idare edilen Etibba odalarının, kanunun yürürlükte bulunduğu 22 yıldanberi tatbikatından elde edilen neticelere ve gerek etibba odaları idare kurullarından gerekse muhtelif semtlerde sanat icra eden tabipler tarafından vâkı sürekli şikâyetlere bakılınca gereği gibi verimli olmadığı bugün sabit bir hakikattir. Bunu göz önünde bulunduran Bakanlığımız, yukarıda adı geçen 1219 sayılı Kanunun içinde görev ve yetkileri 14 - 22 nci maddeler arasında belirtilen etibba odaları, muntaka haysiyet divanları ve yüksek haysiyet divanı kuruluşları, zamanın icap ve ihtiyaçlarına göre esaslı bir incelemeden geçirmiş ve medeni dünyanın birçok ileri memleketlerinde bugün yürürlükte bulunan mevzuatı esas alarak kendi bünyemize uygun (Tabip Odaları Birliği Kanunu) adı altında ayrı bir tasarı hazırlamış bulunmaktadır. Tasarımızı ilişik olarak yüksek tasvibinize sunuyoruz.

Tasarımın 1 - 3 ncu maddeleri (Tabip Odaları Birliği) kurulduğunu, bu birliğin kamu hizmetlerine yarar mesleki bir teşekkül olduğunu ve idare organlarını saymaktadır.

4 - 5 nci maddeler: Tabip Odaları Birliğinin tüzel kişiliği haiz bir teşekkül olduğunu, görev ve yetkilerini tâyin etmektedir.

6 - 8 nci maddeler: Tabip odalarının nerelerde ve hangi şartlar altında kurulacağını belirtmektedir.

9 - 10 ncu maddeler: Tabip odalarının gelir kaynaklarını göstermektedir.

11 - 12 nci maddeler: Tabip odaları haysiyet divanı üyeleri ile yüksek haysiyet divanı üyelerinin huzur hakkı, yolluk ve zaruri masraflarının ne suretle ödeneceğini bildirmektedir.

13 ncu madde: Tabip odalarının icra organlarını saymaktadır.

14 - 17 nci maddeler: Genel kurulun kuruluşunu, görev ve yetkilerini tesbit etmektedir.

18 - 24 ncu maddeler: Yönetim Kurulunun kuruluşunu, görev ve yetkilerini belirtmektedir.

25 - 38 nci maddeler: Tabip odaları haysiyet divanlarının kuruluş tarzını, görev ve yetkilerini tâyin etmektedir.

Şekil 1. Tabip Odaları Birliği Kanunu Tasarısı gerekçesi

T. B. M. M.
Adalet Komisyonu
Esas No. 1/122
Karar No. 6

28 . XI . 1950

Yüksek Başkanlığa

Tabip odaları birliği kanunu tasarısı 20 . XI . 1950 tarihinde tanzim edilerek Meclise sevk edilmiş ve Meclis müzakerelerine girilmeden önce dönem değişmiş olmasıyla hükümsüz kalması üzerine 22 . I . 1951 tarihinde İçel Milletvekili Aziz Köksal ve Celâl Ramazanoğlu ve 18 arkadaşının kabullemesi ile Meclis Riyaset Divan-ıca Sağlık Komisyonuna havale edilmiş ve mezkûr komisyon tasarının ana hatlarını almak ve üzerinde birçok değişiklikler yapmak suretiyle tasarıya komisyonlarının görüşlerini vermişlerdir. Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonundan komisyonumuza havale edilen mezkûr tasarı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı temsilcileri hazır olduğu halde görüşüldü :

1. 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına dair Kanununun 14 ncu maddesinin hükmüne uyularak kurulan ve yine bu kanun hükmü gereğince hazırlanan tüzüğe göre idare edilen Etibba odalarının uzun senelerden beri millî tıp hayatında kendisinden beklenen vazifeyi karşılayabilecek mahiyette olmadığı ve bugün için artık halk sağlığında mühim bir mevki olan tabiplerin hastalara feragatle hizmetlerini temin ve tıp mesleğinin gelenekleri-

ni geliştirmeye çalışmak birliğe âza olacak tabiplerin hak ve menfaatlerini korumak ve onları muayyen bir refah seviyesine ulaştırmak ve halk sağlığı ve tıp meseleleriyle alakalı işlerde birlik hükmi şahsiyeti adına resmî makamlarla temas etmek ve en nihayet tabip ve hasta arasındaki münasebetleri bugünkü cemiyetimiz ileri görüşüne göre düzenleyebilmek için kanuni ve birliğin mevcudiyetine kaani olan komisyonumuz arzedilen esbabı mucibe ile tasarıyı kabul etmiş ve maddeleri üzerindeki müzakereye devam etmiştir.

2. Sağlık Komisyonunda tanzim edilen tasarrının son şeklini esas olarak alan komisyonumuz bu tasarı üzerinde kanun tekniğinin Türk milleti tarafından benimsenmiş ve yaşayan dil icapları nazarı itibara alınarak durulmuş ve bu eümleden olmak üzere gereken değıştirmeler yapılmış bulunmaktadır. Bu prensip dairesinde düzeltilmeler yapılmak suretiyle tasarrının 1, 2, 3, 4 ve 5 nei maddeleri kabul edilmiş ve 3 ncu maddenin sonuna eklenmiş bulunan (Birlik memurları 3659 sayılı Kanun hükümlerine tâbi değildir.) cümlesinin esasen hükmi şahsiyeti haiz bir cemiyetin memur ve müstahdamlarının 3659

Şekil 2. Tabip Odaları Birliği Kanunu Tasarısı Adalet Komisyon Raporu giriş bölümünden

1950'lerde nüfus 21 milyon, hekim sayısı 4000'lere yaklaşmış, tıp fakültesi ise 1945'te açılan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ile ikiye çıkmıştır. Üçüncü tıp fakültesi için 1950'lerin ortasını beklemek gerekecek, 1955'te Ege Tıp açılacaktır. 1962'de Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi (Erzurum), 1963 Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi (Ankara), 1966 Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi (Diyarbakır), 1967 İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi (İstanbul), 1968 Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi (Kayseri) izleyecektir.

1953'teki yasal çerçevenin 1982 Anayasası'na (fiilen 1980'e) kadar korunduğunu söylemek mümkündür. Daha net bir ifadeyle mevcut içeriğin özüne yönelik TTB'ye rağmen iktidar(lar)ca "daraltıcı" bir yasal müdahale yaklaşık 30 yıl boyunca söz konusu olmamıştır.

Bir parantez açıp 1961'de ilk kez meslek birlikleriyle ilgili bir düzenlemenin Anayasa'da yer aldığını hatırlatalım. 27 Mayıs 1960'ı takiben yapılan 1961 Anayasası'nda meslek birlikleriyle ilgili bir madde

düzenlenmiş, böylece meslek birlikleri ilk kez Anayasa düzeyinde bir metinde yer almıştır. Maddenin gerekçesi ve son hâli şöyledir (Şekil 3).

Türkiye tarihinde 60-70'li yılların nitelik ve nicelik olarak toplumsal hareketlerin yaygınlığıyla karakterize olduğunu biliyoruz. 12 Mart 1971'de denenen "ayar" verme girişiminin beklenen sonucu doğurmadığı ve halkçı, toplumcu, ilerici nitelikli yükselen toplumsal muhalefetten bütün kurumsal yapıların etkilendiğini/yer aldığını görüyoruz. TTB'de bu sürecin bir aktörü olarak Yasası'nın içeriğini toplumcu bakışla yorumlayan bir hattı örüyor. Bu yıllar boyunca yükselen halk muhalefeti -gündelik yaşamın tüm zorluklarına rağmen- kurumların pozisyonunu koruyor, iktidar(lar) TTB ve benzeri kurumsal yapılarda yasal vb değişikliği (isteseler bile) yapacak güç dengesini, ortamı oluşturamıyorlar.

Kuruluştan 1980'lere uzanan döneme dair en genel anlamda şu değerlendirmeyi yapmak abartılı olmayacaktır: Cumhuriyetin erken yıllarının Etibba Odaları ve izleyen 1950'li yıllarda kurulan TTB bir anlamda

MADDE — 121.

Bu madde, çeşitli meslekî faaliyetlerin kanun tarafından kamu hizmeti düşüncesiyle, birer kamu tüzel kişisi olarak teşkilâtlandırılması halinde bu gibi kamu kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşların, kendi işlerini yerinden idare esasına göre görebilmelerini ve seçilmiş organlarının da teminata bağlanmasını sağlamak için mahallî idareler hakkındaki hükümlere muvazi bir surette sevk edilmiştir.

TBMM KUTUPHANESİ

No. 334

— 961 —

20.7.1961

V. *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları.*

MADDE 122. — Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunla meydana getirilir ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir.

İdare, seçilmiş organları, bir yargı merci kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştırılmaz.

Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Şekil 3. 1961 Anayasası'nın kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ilgili düzenlemesi

devletin "uzantısı", yan kuruluşu olarak kurgulanmıştır. Bir başka ifadeyle kendisine biçilen rol budur. 1980'e gelindiğinde TTB merkezi otoriteye biat eden, mesleğin anlam ve işlevini vesayetçi bir tarzın hegemonyasına bütünüyle teslim eden bir çizgiye (kendisine biçilmiş role rağmen) hapsedmemiştir. Devletçi, devletle özdeş anlamda kamu yararcı, kalkınmacı uygulama ve fikriyatın kuvvetli etkisi altında olsa da 1965-80 dünya ve Türkiye ikliminde kendi yolunu aramış, toplumcu bir sağlık ve hekimlik uygulamasının savunusunu benimsemiştir.

1980 sonrası

80'den günümüze ulaşan sürecin hekim sayılarını vererek başlayalım. 1980'de 27.241 hekim, 19 tıp fakültesi bulunuyor, Türkiye nüfusu ise 44 milyondur. 2019 başı itibarıyla 82 milyona ulaşan ülkede 83'ü devlet, 27'si vakıf olmak üzere en az 100 tıp fakültesi ve en az 160 bin hekim (2017 149.997; TÜİK) bulunuyor. 1980'li yıllar boyunca Türkiye ölçeğinde 100'ü bulmayan özel hastane sayısı 2002'de 271'e, günümüzde ise 562'ye ulaşmış, 80'li yılların başında hekim sermayesi ağırlıktayken 1990'lar ve sonrasında sermaye sahipliği özelliğinde de değişiklik yaşanmıştır.

Kapitalizmin krizine çare olarak 1970'leri izleyerek dünya ekonomi politliğini yeniden şekillendirmek üzere zuhur eden neoliberal politikalar yeni devlet modelini de (düzenleyici devlet, minimal devlet vb)

var olan refah devletine çözüm olarak "getirmiştir". Bu hâliyle "Neoliberalizm küresel düzeyde 80'lerde yaşanan bir dönüşümdü: 1980'ler devletin küçülmesi, 1990'lar finansallaşma ve 2000'li yıllar mülkiyet haklarındaki serbestleşme ve devletin müdahaleci yapısındaki artışlar ile gerçekleşti...yaşadığımız ortamın genel karakteri otoriter rejimlerin yükseldiği bir eşik"tir (Köse, 2018).

Türkiye'de 24 Ocak 1980'le başlatılmak "istenen" neoliberal süreç 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle mümkün kılınabilmiştir. Bilindiği gibi 12 Eylül "hukuku" sayesinde çok önemli anayasal, yasal, kurumsal değişiklikler yapılmış bu arada TTB de kapatılmıştır. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 29 Aralık 1980 tarihli yazılarıyla "... Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emir ve müsaadelerine aynen uymak, siyasi amaçlı toplantı yapmamak ve beyanda bulunmamak koşulu ile sadece muhasebe servisi kısmının üyelerinin ücretleriyle ilişkin parasal sorunlarının halli ve üye kayıt işlemlerinin müsaadesi ile" TTB 21 Ocak 1981'de, 130 gün kapalı kaldıktan sonra açılrsa da gerçek anlamda 25-26 Şubat 1984'de Ankara'da toplanan 32. Büyük Kongre sonrası çalışmaya başladığı söylenebilir (Güner, 2009).

TTB'ye rağmen yapılan yasal değişikliklerin gerçek manada ilk örneğini de bu zaman diliminde görüyoruz. Darbeciler 10 Ekim 1982'de kabul edilen bir Anayasa değişikliği

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasî partiler aday gösteremezler.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idarî ve malî denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13 md.) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13 md.) Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

yapmıştır. 1961 Anayasası'nda 122. madde de yer alan meslek örgütleriyle ilgili düzenleme bu kez madde 135 olmuştur. Daha sonra "görülen lüzum üzerine" 1995 yılında madde 135'de de değişiklikler yapılmıştır. 1961 Anayasası'nda yer alan "Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz" hükmü 1982 Anayasa düzenlemesinde maddeden çıkartılmıştır. 12 Eylül'cüler "demokratik"liği sözde bile fazla bulup yer vermemişlerdir.

Madde Anayasa yazımı açısından 1961'in 122'si ile de karşılaştırılabilir ama meslek örgütleri için ana değişiklik özel çalışanlar dışında zorunlu üyeliği kaldırarak kuvvet ve etki sahasının daraltılma çabası olarak somutlanmıştır.

24 Mayıs 1983 tarihli Kanun Kuvvetinde Kararname'nin 63 no'lu kararıyla TTB Merkez Konseyi Ankara'ya alınır ve Merkez Konseyi üyelerine Ankara'da oturma şartı getirilir. 6023 sayılı Yasa'da yapılan bu değişiklikle 1953-83 arası İstanbul'da olan TTB Merkez Konseyi devletin merkezine, başkente taşınmış olur. Kuşkusuz bu değişikliği sembolik açıdan kurum merkezlerini başkentte toplamanın ötesinde meslek örgütlerini devletin kontrolüne alma isteğinin göstergesi olarak okumak gerekir.

1984 yılında seçimlerini yaparak gerçek anlamda yeniden faaliyete başlayan TTB kısa bir süre sonra, 1985'de idam cezasıyla ilgili aldığı karar nedeniyle yargılanır; deyim yerindeyse 12 Eylül'cülerin harcadığı onca çaba boşa gitmiş, TTB kontrol dışına çıkmıştır! (**Özçelik, 2014**).

80'li yılların sonu ve devamı boyunca TTB mevcut iktidarların devlette yapmak istediği neoliberal dönüşüme, emeğe, emekçilerin ve bütün bir toplumun kazanımlarına bir saldırı olan özelleştirme fikri, girişim ve uygulamalarına karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkış "sermayenin devletini ya da kamusunu" korumak gibi sınıfsal bir körlüğün değil, sağlık başta olmak üzere neyse o kadar olan, kamusal özellik taşıyan, halkın kazanımı olan hakların korunması için sınıfsal bir pozisyonun gereği olarak sürdürülmüştür. Genelleyerek söylersek dünya ölçeğinde DB gibi kuruluşların çekip çevirmesinde yürütülen sağlık reformları sürecinin Türkiye ayağında TTB dirençli bir karşı odak olarak yer almıştır. Bu anlamda son olarak 2010'dan buyana şehir hastaneleri başlığında yürütülen çalışmalar anılmalıdır. TTB bir hekim örgütü olarak hekimliğin insan haklarına uygun yapılmasını içselleştirmiş hattıyla insan hakları alanında da sağlık hakkı temelinde mücadelenin 80'li ve izleyen yıllar boyunca ve 2018 başında "savaş bir halk sağlığı sorunudur" açıklamasıyla da somutlandığı gibi fikri ve pratik mütevazı bir aktörü olmuştur.

Dolayısıyla TTB'nin yasasında yapılan değişikliklere bu tutumu nedeniyle muhatap olduğunu, sınıfsal bir temele oturduğunu görmek gerekir. Bir başka ifadeyle TTB'nin bu doğal hâli emperyalist-kapitalist küreselleşme sürecinin yerli görevlilerini şu ya da bu ölçüde rahatsız etmiş, 2002 AKP hükümetleri ve devamında devleti olarak somutlanan seyir boyunca TTB'ye cepheden saldırıya dönüşmüştür.

Bu süreçle ilgili iki kaynak özellikle anılmayı hak etmektedir:

Liberal Düşünce Topluluğu'nun **Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil**

Toplum ve Demokrasi yayını ve Marc J. Roberts ve ark., tarafından yazılmış olan, Sağlık Bakanlığı tarafından basılan Türkçe çevirisinin sunuşunu Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın yaptığı **Sağlık Reformunun Doğru Yapılması** başlıklı kitap (Yılmaz, 2011; Roberts ve ark., 2009).

İlk kaynak sağlık hakkı savunusu temelinde hekimlik anlayışıyla çaba harcayan TTB'yi ve benzer meslek örgütlerini engel olarak gören iktidarın "sonsuz meslek örgütleri" arayışlarına zemin sunan "zenginliğiyle" (kamu kurumu niteliği nedeniyle ve sayete karşı olmak, bağımsız/gerçek sivil toplumcu yaklaşım, tekel pozisyonuna karşı özgürlükçülük, demokratiklik, serbest ticaret ve rekabetçilik) öne çıkmaktadır.

İkincisi ise sağlık reformunu yapabilmek için TTB gibi 'reformlara muhâlif odaklar nasıl bertaraf edilebilir?' i tanımlayan içeriğiyle dikkat çekicidir. Sağlık Reformunun Doğru Yapılması, deyim yerindeyse reformların önemli bir aktörü olan Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın başucu kitabı, baş editör olarak kitaba yazdığı Sunuş da bunun belgesi olmuştur. Kitapta yer alan kimi başlıkları fikir vermesi için aktaralım:

"Güç Kaynaklarının Dostları Güçlendirmek ve Düşmanları Zayıflatmak İçin Dağıtılması" başlığı altında

- "Reformu destekleyen gruplara para, personel ve tesis vermek, veya bunları ödünç vermek,

Uzmanlıklarını artırmak için destekleyicilere bilgi ve eğitim sağlamak,

Müttefiklere ve anahtar karar vericilere lobicilik yapması için geniş erişim sağlamak,

Müttefiklere, meşruiyetlerini geliştirmek için medya zamanı ve dikkati sağlamak; dikkatlerini uzmanlıklarına, tarafsızlıklarına, ulusal sadakatlerine ve diğer pozitif sosyal değerlere odaklamak".

"Yeni dostlar oluşturmak ve düşmanların cesaretini kırarak oyuncuların sayısını değiştirmek" başlığında da muhâlif olanlara (sendika, meslek örgütü vb) yönelik çeşitli taktik öneriler yer alıyor.

Bu taktikler;

- "bilgi sağlamayarak muhâliflerle iş birliği yapmayı reddetmek, onları bilgisiz ve devre dışı bırakmak,

insanları onlar için çalışmaması yönünde teşvik ederek kaynaklarını azaltmak,

bunu yaparken (muhâlif) grubun dürüstlüğüne ve meşruiyetine saldırmak,

medyayı muhâliflerden bahsetmeme konusunda yönlendirmek, onların uzman olmadığına, kendi isteklerine hizmete ettiklerini, sadakatsiz olduklarını vs vurgulamalarını sağlamak" gibi incelikleri içeriyor ve ekliyor: "Bu güç stratejileri, tüm durumlarda etik olmayabilir."

AKP'li altı milletvekilinin imzasıyla 30 Ekim 2018 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan "Sağlıkla İlgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"nde yer alan TTB Yasası'nın 5. Maddesi'ndeki değişikliği AKP'li Sağlık Bakanlığı'nın ilgili kılavuz kitabı ışığında okumakta yarar var.

Kuşkusuz 2000'li yıllar boyunca AKP'nin TTB'nin işçi sağlığı ve iş yeri hekimliği alanında yürüttüğü kurs faaliyeti başta olmak üzere yaptığı engelleme, yasal değişiklikleri de bu bütünlük içerisinde değerlendirmek doğru olacaktır. Ayrıntıları TTB çalışma raporlarında hukuk ve işçi sağlığı başlıkları altında oldukça kapsamlı olarak aktarılan bilgilerin toplu yorumu gerçek anlamda kamusal faaliyetin odağı olarak TTB'nin etkisizleştirilmesi, işçi sağlığının piyasalaştırılması, iş yeri hekimliğinin niteliksizleştirilmesi ve işverene karşı hekimi ve işçi yararını gözetilen bir tutumun ve direncin kırılmasıdır.

Kısa değinmeler olarak sunulan tüm bu bilgiler ışığında yapılmak istenene dair aşağıdaki alıntıyı da dikkatinize sunarak çerçeveyi tamamlayabiliriz.

1980 tarihi bütün Cumhuriyet tarihi içerisinde özel bir öneme sahiptir: 12 Eylül 1980'in hemen ardından 2018 Haziran genel seçimlerinin Cumhuriyet tarihindeki en önemli kırılma olduğunu söylemek mümkündür. 1980 zemininde gelişen sürecin "ürünü" olarak 2018 Haziranıyla ortaya çıkan kırılmanın radikalliği geriye dönüşü, restorasyonu olanaksız kılması, bir rejim değişikliğinin ötesinde devlet biçimi değişikliği olma kapasitesindedir (**Çulhaoğlu, 2018**).

Sonuç

Etıbba Odaları diye başlayıp TTB Yasası'nın çıktığı 1950'leri ve izleyen dönemlerle 2010'larda gündeme gelen arayışları ve bugünü aktarmakla söylemek istediğimiz şu: TTB'ye ne yapılmak istendiği "dönemin ruhu" içerisinde yasa yapıcı ve yürütücü iktidarın ait olduğu sınıfsal çıkarların gerekleriyle anlaşılabilir.

TTB eleştiriye hak eden kimi sivil toplumcu, hekimci ve/veya pragmatik tutumlarına rağmen ana hat olarak bu topraklarda aydınlanmadan, özgürlükten,

Yürürlüğe Giriş Tarihlerini Gösterir Liste Değiştiren Kanunun/KHK'nin veya İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	6023 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
6909	–	16/2/1957
256	–	26/6/1963
3144	–	18/1/1985
3224	48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60	Türk Diş Hekimleri Birliği ilk genel kurul toplantısında yapılacak merkez organ seçimlerinin kesinleşmesini takip eden tarihte
Diğer maddeleri		25/6/1985
KHK/65	–	5/8/1983
KHK/83	–	16/9/1983
4276	–	20/6/1997
4854	–	6/5/2003
5477	6, 8, 10, 28, 36, 39, 50, 55, 57, 60, Ek Madde 1 ve Ek madde 5	30/3/2006
KHK/663	1	2/11/2011
KHK/700	4, 59	24/6/2018 tarihinde birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının andiçerek göreve başladığı tarihte (9/7/2018)
7151	5, Ek Madde 1	5/12/2018

Şekil 4. 6023 Sayılı Kanuna Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın veya Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Yürürlüğe Giriş Tarihlerini Gösterir Liste

eşitlikten yana olan çizgiyi demokratik bir kavrayışla ve toplumcu bir eylemle var etmeye, emekten, emekçiden yana biriktirilmiş kamusal kazanımları korumaya çaba harcamıştır. Bu çaba gerek ve yeter bir sınıfsal dinamığe yaslanan kuvvetle savunulup gereğini sahiplenen siyaset üretilemediğinden küresel ölçekte hâkim saldırının -günün sonunda- galebe çalmasını durduramamıştır. Bu seyir aynı zamanda Cumhuriyet'in de -1920/1923'ten günümüze var olan hâliyle- sonlanması ile sonuçlanmıştır. Sağlık alanında reformlara karşı yürütülen mücadelede direngen bir odak olan TTB'ye hem kitaba (Sağlık Reformunu Doğru Yapmak) hem de seyre (Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi) uygun müdahaleler yapılmıştır. Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi yayınında eleştirinin ana odağı olan çerçeve bugün sendikal düzeyde büyük ölçüde bizzat iktidar marifetiyle kurulmuş bir örnek olarak var edilmiştir.

Kendi içinde hükümetin çizgisine "muhâlif güçsüzleştirmek"le sınırlı algılanıp "makul" olarak yorumlanabilecek süreç bugün itibarıyla artık "yeni bir devlet biçimi"nin ihtiyacına denk meslek örgütleri gündemine dönüşmüştür.

Kaynakça

Sayek, F. (1998) *Türk Tabipleri Birliği Tarihi Giriş*. TTB yayını
Yılmaz, M. (2011) *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi*, "Meslekî Temsil" ve Meslek Kuruluşları. İçinde: *Türkiye'de Kamu Kurumu*

Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi. Liberal Düşünce Topluluğu.

Kaynar, M.,K. (2016) *Türkiye'nin 1950'li Yılları. İletişim Yayınları. TBMM web sayfası. Tutanaklar, Erişim Tarihi 31 Ocak 2019, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c019/tbmm09019026ss0023.pdf.*

TBMM web sayfası Tutanaklar, Kanunlar, Erişim Tarihi 31 Ocak 2019, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc044/kanunmbkc044/kanunmbkc04400334.pdf.

Köse, A.,H. (2018) *Yuvarlak Masa, Toplum ve Hekim*, 33;6: 403-442.
Güner, Ş. (2009) *Türk Tabipleri Birliği Kısa Tarihi. İstanbul Tabip Odası yayını.*

Özçelik, Z. (2014) *Hekimlik Yargılamaları. Toplum ve Hekim*, 29;3:193-207.

Roberts, M., J. ve ark. (2009) *Sağlık Reformunun Doğru Yapılması; çeviri, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. Erişim Tarihi 31 Ocak 2019, https://sbu.saglik.gov.tr/ekutuphane/kitaplar/sarefdoyap.pdf.*

Çulhaoğlu, M. (2018) *Yuvarlak Masa, Toplum ve Hekim*, 33;6: 403-442.
TBMM Tutanak Dergisi; TTB Kanunu'nda değişiklikler, Erişim Tarihi 31 Ocak 2019, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.tutanak_hazirla?v_mecelis=&v_donem=&v_yasama_yili=&_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=KANUNLAR&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=T%FCrk%20Tabipleri%20Birli%F0i&v_bastarih=&v_bittarih=v.

6023 Sayılı Kanun Değişikliklerini Gösterir Liste, Erişim Tarihi 31 Ocak 2019, http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.3.6023&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=3&No=6023.